II

(Besluiten waarvan de publikatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

COMMISSIE

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE
van 26 november 1986
inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag
(IV/31.204 — (MELDOC)

(Slechts de tekst in de Nederlandse taal is authentiek)

(86/596/EEG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap,

Gelet op Verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962, eerste verordening over de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag [1], laatstelijk gewijzigd bij de Akte van Toetreding van Spanje en Portugal, en met name op de artikelen 3 en 4,

Gelet op Verordening nr. 26 van de Raad van 4 april 1962 inzake de toepassing van bepaalde regels betreffende de mededinging op de voortbrenging van en de handel in landbouwprodukten [2], gewijzigd bij Verordening nr. 49 [3], en met name op de artikelen 1 en 2,

Gelet op het besluit van de Commissie van 25 september 1985 om in deze zaak de procedure in te leiden,

Na de betrokken ondernemingen overeenkomstig artikel 19, lid 1, van Verordening nr. 17 en Verordening nr. 99/63/EEG van de Commissie van 25 juli 1963 over het horen van belanghebbenden en derden overeenkomstig artikel 19, leden 1 en 2, van Verordening nr. 17 van de Raad [4] in de gelegenheid te hebben gesteld hun standpunt kenbaar te maken terzake van de punten van bezwaar welke de Commissie in aanmerking heeft genomen,

Na raadpleging van het Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities,

Overwegende hetgeen volgt:

I. DE FEITEN

A. De partijen

(1) De partijen in deze zaak zijn:
- Melkunie Holland BV, („MU"),
- Coöperatieve Melkproduktenbedrijven „DOMO-Bedum" GA, („DOMO"),
- Verenigde Coöperatieve Melkindustrie „Coberco" BA, („Coberco"),
- DMV Campina BV, („Campina"),
- Menken Landbouw BV, („ML").

(2) Alle partijen behoren tot de Nederlandse zuivelindustrie. Zij hebben elk een ander individueel produktenassortiment dat tot stand gekomen is onder de invloed van geografische ligging, organisatorische structuur en vennootschapsstrategie. De eerste vier vennootschappen zijn coöperaties en de vijfde, ML, is een particuliere vennootschap. Alle partijen zijn in meerdere of mindere mate betrokken bij de export van hun produkten.

B. De produkten en de markt

(3) De betrokken produkten zijn melk en melkprodukten, zowel vers als lang houdbaar, in de zin van de Zuivelverordening 1958 Terminologie, van het Produktschap voor Zuivel. Gecondenseerde melk valt niet onder deze definitie, room en yoghurt wel. In deze beschikking beantwoorden alle marktaandelen aan de in deze paragraaf gegeven definitie.

[1] PB nr. 13 van 21. 2. 1962, blz. 204/62.
[2] PB nr. 30 van 20. 4. 1962, blz. 993/62.
[3] PB nr. 53 van 1. 7. 1962, blz. 1571/62.
[4] PB nr. 127 van 20. 8. 1963, blz. 2268/63.

(4) De marktstructuur voor zuivelprodukten in Nederland heeft, evenals in andere Lid-Staten, in de afgelopen twee decennia ingrijpende veranderingen ondergaan. Deze betreffen zowel de vraag- als de aanbodzijde van de markt. Evenals in andere landen is de Nederlandse zuivelindustrie in hoge mate georganiseerd en in talrijke overheidsinstellingen vertegenwoordigd.

(5) Van oudsher omvatten de leveranciers een groot aantal regionale bedrijven. De gemeenschappelijke marktordening welke bij Verordening (EEG) nr. 804/68 van de Raad (1) is ingevoerd, innovatie en concentraties aan afnemerszijde leidden tot overnemingen en fusies op regionaal vlak tussen zowel coöperaties als particuliere vennootschappen.

(6) In 1960 bestonden er 247 melkverwerkingsbedrijven in Nederlanden. Dit aantal daalde gestadig van jaar tot jaar tot 39 bedrijven in 1984. Het aantal zuivelbedrijven — sommige bezitten meer dan één verwerkend bedrijf — dat in 1984 minder dan 60 000 ton melk verwerkte bedroeg 14 en vertegenwoordigde een marktaandeel van 10,95 %. Hun totale produktie bedroeg in 1984 184 000 ton. De resterende 89,05 % wordt geproduceerd door 5 zuivelbedrijven met in 1984 een totale produktie van 1 496 000 ton. Er zijn nog vier belangrijke coöperaties over. Bovendien bestaan er enkele kleine coöperaties en particuliere vennootschappen. De vier voornaamste coöperaties zijn MU, Campina, Coberco en Noord-Nederland (waarvan DOMO deel uitmaakt).

(7) Vroeger hadden leveranties van melk en zuivelprodukten aan de deur het grootste aandeel in de distributie, maar deze leveranties zijn thans gedaald tot ongeveer 20 %. Sinds 1970 constateert men een groei van de grote supermarktbedrijven, die circa 75 % van de distributie in handen nemen. Een belangrijke factor die tot deze ontwikkeling heeft bijgedragen, is de wetswijziging, waarbij de melkverkoop in supermarkten werd toegestaan. Deze grote detailhandelaren hebben gewoonlijk nationale en internationale vertakkingen, hetgeen van bijzonder belang is ten aanzien van houdbare melk, die gezien haar aard over lange afstanden kan worden vervoerd. De concentratie van marktmacht aan deze zijde van de markt wordt nog geaccentueerd door het feit dat twee supermarktbedrijven meer dan 50 % van de markt voor hun rekening nemen.

(8) Hoewel de Nederlandse bevolking in de afgelopen twintig jaar sterk is gegroeid, is het totale melkverbruik nauwelijks toegenomen. De samenstelling van het produktenassortiment heeft grote veranderingen ondergaan : de consumenten richten zich meer op melkprodukten en houdbare melk, terwijl eertijds de consument in Nederland in verse melk geïnteresseerd was.

(9) Het produktiepatroon heeft zich sinds 1960 als volgt ontwikkeld :

(× 1 000 ton)

Produkten	1961	1970	1975	1980	1981	1982	1983	1984
Verse produkten	1 363	1 357	1 346	1 340	1 351	1 370	1 373	1 381
Houdbare melk en melkprodukten	247	283	360	420	439	459	467	458
Boerderijmelk	334	260	225	150	140	140	140	140
	1 944	1 890	1 931	1 910	1 930	1 969	1 980	1 979

Het verbruik van melk per hoofd van de Nederlandse bevolking per dag in gram ontwikkelde zich sinds 1950 als volgt :

(in gram)

Jaar	Melkverbruik	Melkprodukten	Totaal
1950	517	56	573
1955	477	76	553
1960	397	84	481
1965	330	93	423
1970	280	112	392
1975	254	124	378
1980	236	126	362
1983	229	138	367
1984	230	134	364

(10) De bovenomschreven ontwikkelingen hebben geleid tot een verschuiving van de marktmacht ten gunste van de vraagzijde, te weten de grote distributiemaatschappijen, die zowel nationaal als internationaal werkzaam zijn. De hoge kosten van de reorganisatie, concentratie en investeringen in nieuwe technologieën leidden tot overcapaciteit op een markt met sterke concurrentie tussen de melkproducenten om de gunsten van de grote supermarkten.

Invoer

(11) Reeds in 1970 bestond er Belgische export naar Nederland. Enkele jaren later startte invoer uit Duitsland. Uit de onderstaande tabel blijkt de

(1) PB nr. L 148 van 28. 6. 1968, blz. 13.

ontwikkeling bij de invoer uit België en Duitsland van 1971 tot en met 1983.

TABEL 1

België

(× 1 000 kg)

Jaar	NIMEXE 1983			Totaal
	04.01-11 (1)	04.01-21 (2)	04.01-25 (3)	
1971				4 861
1972				26 247
1973	6 612	23 234	26 230	57 076
1974	2 982	14 994	26 649	44 625
1975	5 759	17 710	42 810	66 279
1976	7 217	27 887	57 174	92 278
1977	7 019	33 355	60 582	100 956
1978	4 632	31 924	56 932	93 488
1979	6 487	23 675	77 310	107 472
1980	7 468	20 856	91 833	120 157
1981	7 484	24 022	106 065	137 571
1982	11 816	16 737	105 951	134 504
1983	9 816	15 636	106 075	131 527

TABEL 2

Duitsland

(× 1 000 kg)

Jaar	NIMEXE 1983			Totaal
	04.01-11 (1)	04.01-21 (2)	04.01-25 (3)	
1976	339	53	1 048	1 440
1977	246	26	697	969
1978	331	27	973	1 364
1979	12 698	68	451	13 217
1980	10 158	38	514	10 647
1981	13 114	1 530	9 174	23 818
1982	16 519	6 452	23 322	46 293
1983	24 560	2 774	20 949	48 283

(1) 04.01-11 : yoghurt, karnemelk, aangezuurde melk.
(2) 04.01-21 : afgeroomde melk.
(3) 04.01-25 : volle melk en halfvolle melk.

Minimumprijsvoorschriften

(12) Melk is een van de produkten waarvoor in Nederland minimumprijzen gelden. De verantwoordelijkheid voor de vaststelling van de minimumprijzen is bij Koninklijk Besluit van 2 maart 1973 (1) gedelegeerd aan het Produktschap voor Zuivel, een semi-publiekrechtelijk lichaam. De minimumprijs geldt voor de eindconsument.

Volle en halfvolle melk, die in een Nederlands zuivelbedrijf is gepasteuriseerd en verpakt, mag aan de eindconsument niet worden verkocht tegen een lagere prijs dan de minimumprijs. Deze prijs werd op zulk een hoog peil vastgesteld dat invoer aantrekkelijk werd. Een ander prijssysteem is van toepassing op andere melk dan de bovenbeschreven gepasteuriseerde melk. Volle en halfvolle gesteriliseerde melk en geïmporteerde melk mogen niet aan de eindconsument worden verkocht tegen een lagere prijs dan de aankoopprijs per liter plus een marge van 0,08 Fl. plus BTW over het totaal van deze twee.

(13) De minimumprijzen worden twee- of driemaal per jaar in overeenstemming met veranderingen in grondstofprijzen en andere kosten aangepast. De minimumprijs voor verpakte, gestandaardiseerde volle verse melk met een vetgehalte van 3,2 % die gold vanaf 13 maart 1973 stond op 0,69 Fl. per liter. De daarop volgende prijsaanpassingen vloeiden voort uit een aantal factoren zoals de stijgingen in de grondstofprijzen en de interventieprijzen van de EEG-autoriteiten en de BTW-verhoging. Uit de ontwikkeling van de minimumprijs blijkt dat deze langzamer steeg dan de algemene kosten van levensonderhoud. De twee gelegenheden waarbij de minimumprijs werd verlaagd, op 13 september en 18 oktober 1983, waren het gevolg van besluiten van de zuivelindustrie zelf.

Meldoc-klein-organisatie

(14) Tegen deze achtergrond namen drie ondernemingen in 1974 het initiatief tot samenwerking. Zij vormden het zogeheten Meldoc-klein-kartel. De overeenkomst werd aangegaan op 24 september 1974 door MU, DOMO en Coberco. Hun samenwerking bleef beperkt tot het binnenland. Krachtens de overeenkomst, welke werd aangemeld bij en goedgekeurd door de Nederlandse autoriteiten, werden de verkopen van melk en melkprodukten via een contingenteringssysteem geregeld. De contingenten zouden op gezette tijden worden aangepast en er werden regels vastgesteld voor gevallen waarin de werkelijke verkopen afweken van de toegekende contingenten. Het tweede belangrijke element in de overeenkomst was een systeem voor de „pooling" van inkomsten uit leveranties aan het winkelkanaal. Er werd een administratief en een commercieel driemanschap ingesteld welke respectievelijk de zorg hadden voor de uitvoering van de overeenkomst en het vaststellen van regels voor de coördinatie van de verkopen.

(15) De drie partners vertegenwoordigden in 1974 ongeveer 45 % van de Nederlandse consumptiemelkindustrie, hetgeen overeenkwam met 39 % van de verkopen op de Nederlandse markt.

(16) De invoer in Nederland van Belgische houdbare melk in plastic fles begon reeds rond 1970. Geen van de leden van Meldoc beschikte over faciliteiten voor de fabricage van deze melk. Zij hielden echter de ontwikkeling met betrekking tot houdbare melk in plastic nauwlettend in het oog, inclusief de Belgische import, die werd aangeboden tegen

(1) Staatsblad 52.

lagere prijzen dan de verse melk van Nederlandse herkomst. Ten einde vat te krijgen op de Nederlandse markt voor houdbare melk in plastic fles, sloten de drie partners in Meldoc op 15 januari 1975 te Deventer een overeenkomst met De Volharding WA, Nijkerk, („Volnij"), waarbij deze firma het exclusieve recht werd toegekend melk in plastic fles voor de Nederlandse markt te produceren. Daartegenover stond dat het totale ondernemingsbeleid van Volnij in overleg met de Meldoc-partners zou worden vastgesteld en uitgevoerd en de exploitatie voor gemeenschappelijke rekening van de leden zou worden gevoerd. Meldoc beloofde Volnij tegen redelijke prijzen volle melk te zullen leveren. De overeenkomst werd in december 1977 gewijzigd; Volnij's exclusieve produktierechten werden beperkt. Boven de daarbij vastgestelde limiet waren de leden van Meldoc vrij om zelf melk in plastic fles te produceren of bij derden te kopen. In 1981 fuseerde Volnij met Coberco.

Meldoc-groot-organisatie

(17) De uitbreiding van de organisatie van Meldoc-klein tot Meldoc-groot door de opneming van Campina en ML werd grondig voorbereid in een memorandum van 27 januari 1978 getiteld „Discussiestuk betreffende samenwerking Meldoc, Campina en Menken Landbouw inzake de afzet van consumptiemelk in Nederland". In het document werd een aantal elementen opgesomd die kenmerkend waren voor de Nederlandse markt voor melk, zoals de voortgaande prijsconcurrentie en stijgende kortingspercentages, de concentratie aan afnemerszijde en de verschuiving in de distributiekanalen, de stagnatie van de afzet van consumptiemelk en de sterker wordende positie van de Belgische leveranciers.

(18) Het discussiestuk gaf een aantal voordelen van samenwerking, zoals de mogelijkheid van een „gebundelde aanval op nog aanwezige concurrentie, gezamenlijke infiltratie over de grenzen". Het wees eveneens op het voordeel van de uitholling van de inkoopfunctie van hun afnemers, die niet langer de leveranciers tegen elkaar zouden kunnen uitspelen bij het vragen van offertes. Voorts werd in het stuk als een voordeel van samenwerking vermeld dat binnenlandse en buitenlandse concurrenten minder gemakkelijk marktposities zouden kunnen verwerven, handhaven of uitbreiden.

Op bladzijde 13 staat een passage waarin het machtsaspect jegens de afnemers het belangrijkste aspect van de samenwerking werd genoemd. Voor detailhandelaren en eindconsumenten moest de samenwerking zo onopvallend mogelijk blijven. Penetratie uit het buitenland op de binnenlandse consumptiemelkmarkt zou echter een verandering van deze strategie mogelijk kunnen maken.

Het stuk vervolgde:

„Nu reeds is duidelijk dat de toenemende concentratie aan afnemerszijde en verdere penetratie vanuit het buitenland op onze binnenlandse markt, de noodzaak tot verdere bundeling aan de zijde van de consumptie-industrie zullen vergroten.".

(19) De aspecten van de marktsituatie die in het bovengenoemde discussiestuk werden beschreven, werden aangediend als redenen om een „kartelovereenkomst" aan te gaan. Het feit dat de toekomstige partners beseften dat hun samenwerking bij de Europese Economische Gemeenschap op bezwaren zou kunnen stuiten, blijkt uit het afzonderlijke hoofdstuk in het discussiestuk over voor- en nadelen van de samenwerking met betrekking tot de overheid en de Europese Economische Gemeenschap. Op een vergadering op 27 februari 1978 werd het onderwerp van de buitenlandse import besproken en overeengekomen dat er moest worden getracht dienaangaande met Belgische producenten besprekingen aan te knopen. In een stuk van mei-juni 1979 staat genoteerd: „Op 19 december 1978 besluit de beleidsgroep na een jaar discussie de vierde versie van samenwerkingsovereenkomst als bindend te accepteren" (de werkelijke naam van deze overeenkomst is de „Basisovereenkomst Samenwerking Consumptiemelk-bedrijven"; de quotaregeling kreeg terugwerkende kracht tot 25 december 1977).

(20) De regelingen voor samenwerking tussen de Meldoc-klein-organisatie en Campina en ML tot oprichting van de Meldoc-groot-organisatie werden neergelegd in de „Basisovereenkomst Samenwerking Consumptiemelk-bedrijven" hierna „Basisovereenkomst" te noemen.

(21) De Basisovereenkomst bepaalde dat de partijen een gemeenschappelijk commercieel beleid zouden voeren volgens hetwelk zij gezamenlijk hun politiek inzake prijzen en verkoopvoorwaarden voor consumptiemelk en zuivelprodukten zouden uitstippelen. Ten einde concurrerend te blijven, moeten partijen eveneens volgens de Basisovereenkomst hun kostprijzen zo laag mogelijk houden. Daartoe dienden zij een gemeenschappelijke produktie- en afzetpolitiek te volgen krachtens welke produktieuitwisseling zou worden aangemoedigd, coördinatie en concentratie van aankoop zou plaatsvinden en standaardisatie en uitwisseling van produkten zouden worden bevorderd. De leden deelden de kosten van het Meldoc-bureau dat bij de operaties van het kartel een spilfunctie vervulde.

Partijen zouden trachten hun verkopen te concentreren op een aan elk toegewezen territorium. De afgebakende verkoopgebieden die globaal de provinciegrenzen volgden, werden aangegeven op een kaart die bij de overeenkomst werd gevoegd. Uitdrukkelijk werd vastgesteld dat elk van de partijen jegens de andere partijen verplicht was haar verkoopvolume tegen „outsiders" te beschermen.

De Basisovereenkomst voorzag bovendien in contingenten die waren gebaseerd op de afzetcijfers van partijen in 1977. De contingenten konden aan de hand van de werkelijke omzetten van tijd tot tijd worden aangepast. Er konden contingenten of gedeelten daarvan aan een andere partij worden overgedragen, maar zij moesten eerst aan alle partijen gezamenlijk worden aangeboden. Een partij die haar contingent overschreed of niet haalde, betaalde of ontving vergoeding. De contingenteringsregeling werd neergelegd in een accessoire overeenkomst die aan de Basisovereenkomst werd gehecht. De contingenteringsregeling werd ondertekend voor zes jaar met ingang van 25 december 1977 tot eind 1983 of daaromtrent, met de mogelijkheid van verlengingen met één jaar. De partijen konden met een opzeggingstermijn van één jaar uittreden.

Het percentage van de Nederlandse markt dat door de Meldoc-organisatie werd bevoorraad steeg van 68 % in 1978 tot meer dan 90 % in 1983. De toename van het marktaandeel is voornamelijk het gevolg van verdere overnemingen en fusies.

Er werd een bestuur ingesteld waarin elk van de partijen werd vertegenwoordigd door het lid van zijn personeel dat de eindverantwoordelijkheid voor het consumptiemelkbeleid droeg. Het bestuur was krachtens de Basisovereenkomst belast met de uitvoering van en het toezicht op de naleving van de overeenkomst en kon nieuwe aanvullende overeenkomsten sluiten. De statuten van het bestuur waren neergelegd in een bij de Basisovereenkomst behorende accessoire overeenkomst. De Basisovereenkomst is nimmer door de vijf Meldoc-partners ondertekend en behoefde daarom niet krachtens artikel 2, Wet Economische Mededinging, bij de Nederlandse autoriteiten te worden aangemeld. Bij het sluiten van de overeenkomst vertegenwoordigden de vijf partijen een marktaandeel van 68 %, dat in 1983 tot meer dan 90 % steeg.

(22) Zowel Campina als ML hebben verklaard dat er geen andere mogelijkheid was dan zich bij Meldoc aan te sluiten. Met betrekking tot de ontwikkelingen op de markt heeft ML betoogd dat haar bestaan in gevaar zou zijn gekomen indien zij geen gebruik had gemaakt van de gelegenheid samenwerking binnen Meldoc te aanvaarden. Campina betoogde dat een van de voornaamste redenen om zich bij Meldoc aan te sluiten was, dat zij niet was opgewassen tegen de concurrentie van Meldoc-klein te zamen met Volnij, die tenslotte samen met Campina de enige overblijvende Nederlandse leverancier van houdbare melk in plastic fles was. Dit type melk was veel belangrijker in het Zuiden waar het een aandeel van 35 % in de totale consumptiemelkmarkt bezat, terwijl dit aandeel in het resterende deel van Nederland 8 % bedroeg. Concurrentie tegen Volnij was uitzonderlijk moeilijk omdat deze vennootschap werd ondersteund door Meldoc. Campina bevond zich bovendien tegenover een groot marktaandeel (ongeveer 20 %) van Belgische melkleveranciers, dat in de rest van Nederland rond 3 % bedroeg. Deze omstandigheden dwongen, te zamen met interne vennootschapsproblemen van meer structurele aard, Campina ertoe zich bij Meldoc aan te sluiten. Campina verklaarde dat zij, toen zij tot Meldoc toetrad, niet besefte dat deze vorm van samenwerking op bezwaren zou kunnen stuiten met betrekking tot de communautaire concurrentieregels. De kopie van het bovenvermelde discussiestuk waarover de Commissie beschikt en dat tijdens de verificatie bij Campina werd verkregen, wekt een andere indruk. Op bladzijde 7 wordt melding gemaakt van rechtskundig advies over het mededingingsrecht en is een met de hand geschreven notitie te vinden die luidt : „contingent is het gevaarlijke thema. Alles vernietigen. Eén exemplaar overhouden. Alles nagaan wat er is, één dossiertje geheim aanhouden per onderneming.".

De toepassing van de Basisovereenkomst

(23) De overeenkomst moet worden geanalyseerd in de samenhang van de marktontwikkelingen die hierboven zijn beschreven en in het licht van de algemene doelstellingen van partijen. Zoals hierboven is vermeld, zijn de Nederlandse melkproducenten in Meldoc overeengekomen om gecoördineerd het hoofd te bieden aan de bedreiging van hun marktpositie door import uit andere Lid-Staten. De overeenkomst moet dan ook worden gelezen in samenhang met het discussiestuk (zie paragrafen 17-19) en ander schriftelijk bewijsmateriaal als de nota die in paragraaf 27 wordt aangehaald en verklaart dat de bescherming van de Nederlandse markt tegen invoer van melk uit het buitenland een van de oorspronkelijke beleidsdoelstellingen van het kartel was.

(24) In Meldoc-groot waren een groot aantal commissies en werkgroepen werkzaam. Van 1978 tot eind juli 1984 vonden ongeveer 175 vergaderingen plaats, waarvan de meeste in de commerciële werkgroep voor verse melk en Directie „Consumptiemelk". De agenda's bestreken een breed gamma van problemen in verband met de afgesproken gebieden van samenwerking.

(25) De import van houdbare melk uit België werd uitgebreid in Meldoc besproken. In een nota van 18 februari 1980 werd een reeks mogelijke tegenmaatregelen aan de orde gesteld om de Belgische import te remmen, zoals het gebruik van bedreigingen met penetratie van de Belgische markt om prijsovereenkomsten af te dwingen, die voorna-

melijk ten voordele van Volnij en Campina zouden zijn (die in die tijd de enige Nederlandse producenten van houdbare melk in plastic fles waren). Andere ideeën waren het ondermijnen van de marge bij melk in plastic fles in België door de aanbieding van lagere prijzen uit Nederland, het verwerven van een aandeel in de Belgische houdbare-melkmarkt met Nederlandse houdbare melk in kartons (hoewel daarbij wellicht verlies zou worden geleden), het benaderen van Nederlandse afnemers van Belgische melk, pogingen om de verkopen van gepasteuriseerde melk en zuivelprodukten te bevorderen (het marktaandeel van consumptiemelk en zuivelprodukten in België was destijds minder dan 10 %), dan wel een aandeel te verwerven in een Belgisch zuivelbedrijf „en deze als marktverstoorder (zowel negatief als positief) op te laten treden".

De notulen van de vergadering van de Directie „Consumptiemelk" van 22 februari 1980 vermelden onder punt 6 „Belgische importen plastic fles" dat de beste aanpak is „met lagere" offertes vanuit Nederland de opbrengsten voor plastic in België nog verder onderuit te halen en verder „men zou een gezamenlijk fonds moeten vormen en er een aparte commerciële man op moeten zetten. Daardoor de Belgen zodanig in de problemen brengen, dat ze komen praten.".

(26) Dat de Meldoc-partners het als een gezamenlijk belang opvatten om iets te doen om het Belgische marktaandeel in Nederland terug te dringen, blijkt verder uit de notitie van 2 mei 1980 getiteld „Enkele „headlines" inzake de afzet van de plastic fles". In de eerder genoemde notitie van 2 juni 1980 wordt opgemerkt dat eventuele kosten verbonden aan het verhogen van de Nederlandse produktie van houdbare melk in plastic fles gezamenlijk gedragen moesten worden.

De discussie werd tijdens de vergadering van de Directie „Consumptiemelk" van 6 juni 1980 afgesloten en men besloot te proberen de Belgische verkopen in Nederland te bevriezen. Meldoc zou trachten de groei in die sector zelf te bemachtigen. Er werd overeengekomen gezamenlijk op te treden om de verwachte groei van 10 tot 15 miljoen liter op jaarbasis aan te trekken en wel door een afzetverplichting of een „pooling" van negatieve opbrengst.

(27) In 1981 verscheen de eerste import van UHT-houdbare melk uit Duitsland. Men meende dat UHT-melk op den duur houdbare melk in plastic zou verdringen en dat buitenlandse leveranciers een steeds groter deel van de houdbare-melkmarkt zouden bemachtigen. De Meldoc-groep vreesde dat deze trend op den duur haar eigen marktpositie met betrekking tot verse melk en melkprodukten zou schaden. Daarom sprak men af zelf speciale leveranties van UHT-melk te verzorgen. De besprekingen over de regelingen die moesten worden getroffen, gingen uit van het standpunt dat de beleidsdoelstellingen waarover oorspronkelijk door de partners overeenstemming was bereikt, behouden zouden blijven. Deze doelstellingen waren neergelegd in een document van 29 december 1982 :

„a. bescherming van de opbrengst van gepasteuriseerde melk ;

b. afscherming van verdere infiltratie van houdbare melk vanuit het buitenland ;

c. op den duur (bij aanzienlijke omzetten) komen tot een evenwichtige verdeling van de produkties waardoor verrekeningen kunnen komen te vervallen.".

(28) De overeenkomst hield in dat de leveranciers van de UHT-melk van de andere leden vergoeding zouden ontvangen voor hun verliezen. Het verschil tussen de verkoopprijs af magazijn en een overeengekomen „Meldoc-kostprijs" werd in een gezamenlijk fonds gestort en het totaal volgens de volgende percentages onder de leden verdeeld : MU 26 %, DOMO 16 %, Coberco 22 %, Campina 29 % en ML 7 %. Men sprak af dat MU het geld voor de vergoeding van de andere leveranciers zou voorschieten totdat de rekeningen zouden zijn vereffend. De regeling omvatte UHT-volle melk en magere chocolademelk (notitie van 1 februari 1982).

(29) Het delen van de verliezen op de UHT-leveranties van Campina aan Aldi (een grote Duitse supermarktketen die ook in Nederland werkzaam is) bedroeg in 1982 947 858,00 Fl. Ook 1983 waren de cijfers bij de UHT-leveranties van Campina en Coberco aan Aldi en ML aan Edah, een supermarktketen :

(in gulden)

	Campina aan Aldi	Coberco aan Aldi	ML aan Edah
MU	16 490	261 426	172 509
DOMO	4 639	160 828	106 160
Coberco	6 451	221 207	145 970
Campina	7 080	291 590	192 414
ML	4 028	70 384	46 445
Totaal	38 688	1 005 435	663 498

(30) Het resultaat van Meldoc's beleid van bescherming van haar omzet tegen buitenlandse leveranciers wordt ten aanzien van de jaren 1980-1982 beschreven in een notitie van 24 oktober 1983 :

„In die jaren is uitvoering gegeven aan de beslissing om de importen van houdbare melk in plastic fles tijdens het vervangingsproces door UHT-melk in papierverpakking door Nederlandse leveringen te laten vervangen. Een aanpak niet zonder resultaat, echter tegen zeer scherpe prijzen. Een van de belangrijkste drijfveren daarbij was België, maar ook Duitsland zo weinig mogelijk entree te geven voor verse melk waarin wij vanwege het hoge prijsniveau kwetsbaar waren.".

Op een vergadering van Meldoc's werkgroep „Houdbare melk" op 5 mei 1983 werden de resultaten van de gemeenschappelijke politiek inzake houdbare melk als volgt samengevat :

„Wij kunnen constateren dat met name de Belgen veel verloren hebben. Indien wij de omzetgroei bij Aldi erin betrekken, dan hebben ook de Duitsers een veer moeten laten. Conclusie — na discussie — luidt : er is de komende jaren een capaciteit van circa 100 tot 125 miljoen UHT-melk in karton nodig.".

(31) Er vond in de commerciële werkgroepen intensief overleg tussen de leden van Meldoc plaats. De uitgewisselde informatie betrof niet alleen houdbare, maar ook verse melk en zuivelprodukten. In een document van 24 mei 1982 staat aangaande Meldoc's algemene beleid dat de partners bij hun prijsstelling elkaars positie moesten respecteren. Voorstellen voor offertes werden in feite in detail door de werkgroepen besproken. In de notulen van de elfde vergadering van de Directie „Consumptiemelk" staat onder punt 3 inzake lijst nummer 55 van de conclusies van de commerciële werkgroep : „Er is vanouds een goed overleg over offertes maken bij elkaars klanten.". Een laatste voorbeeld van de uitgebreide gedachtenwisselingen die over offertes plaatsvonden, is lijst nummer 15 van de conclusies van de vergadering van de werkgroepen houdbare en verse melk op 17 januari 1984. Men bespreekt een aantal grote klanten achter elkaar en de ontwikkelingen met betrekking tot de offertes worden in ieder apart geval besproken.

(32) In 1983 geschiedde wat de Meldoc-groep jarenlang had gevreesd : import van verse melk. Op 29 juli werd een speciale vergadering van de beleidscommissie bijeengeroepen om het probleem van de verse melkimport te bespreken. Het verslag vatte de toespraak van de voorzitter over de situatie als volgt samen :

„Het hoge rendement op consumptiemelk in Nederland maakte het voor de buitenlandse concurrentie (met name vanuit België en Duitsland) aantrekkelijk zich op de Nederlandse markt te begeven.".

Er worden enkele voorbeelden van Belgische en Duitse invoer genoemd. De geïmporteerde melk is van aanvaardbare kwaliteit voor de consument en wordt beneden de Nederlandse minimumconsumentenprijs verkocht.

(33) Vóór en na de vergadering van 29 juli 1983 werd een aantal specifieke maatregelen genomen om het tij van de verse melkimport te keren. Deze maatregelen worden hieronder besproken, met verwijzing naar een memorandum van het bureau Meldoc van 24 oktober 1983, getiteld „Enkele feiten en achtergronden inzake de prijsverlagingen van 12 september en 17 oktober 1983", waarin een overzicht van de situatie werd gegeven en de maatregelen die dienaangaande waren genomen. Voor zover de Commissie heeft kunnen vaststellen, bestonden deze maatregelen erin dat Ziko (1) werd overreden geen verse melk uit West-Duitsland te importeren, dat Belgische leveranciers werden benaderd ten einde hen te bewegen hun leveringen aan Nederlandse klanten te staken en dat melk op de Belgische markt werd gedumpt.

(34) Ziko was niet tevreden met de kortingen welke zij van MU ontving en bereidde zich voor proeven te doen met volle en halfvolle melk uit Duitsland. In de notitie over de 151e vergadering van de verkoopleiding van MU op 28 maart 1983 werd het gevaar erkend van een uitbreiding naar andere klanten die ook naar invoer uit Duitsland uitkeken. De Duitse aspirant-leverancier werd herhaaldelijk benaderd en MU maakte hem duidelijk dat leveranties van volle en halfvolle melk naar de Nederlandse markt het rendement van grote Nederlandse zuivelbedrijven zouden drukken.

(35) Het geval Ziko werd op een aantal Meldoc-vergaderingen besproken, zoals die van de Directie „Consumptiemelk" op 6 mei en 3 juni 1983. Uit de notulen van de verschillende vergaderingen is duidelijk af te leiden dat er binnen Meldoc overeenstemming bestond om te trachten Ziko te verhinderen uit Duitsland te importeren.

(1) Ziko is een handelsmaatschappij, gevestigd te Eindhoven, die optreedt als centrale aankooporganisatie voor melk en melkprodukten voor haar leden.

(36) MU sloot een meerjarenovereenkomst met Ziko voor verse melk en zuivelprodukten. In artikel 1 van deze overeenkomst staat:

„Alle nader te noemen Ziko-leden verplichten zich tot de afname van het basisassortiment toch verse melk en melkprodukten van Melkunie Holland te betrekken voor al hun verkooppunten.".

Dat het uitdrukkelijke oogmerk van de overeenkomst met Ziko was invoer te verhinderen, wordt nog geaccentueerd in de volgende passage in het memorandum van het Meldoc-bureau van 24 oktober 1983: „Intussen dreigde de Ziko-groep met importen uit Duitsland. Door extra korting te verstrekken kon daar een meerjarige afnameovereenkomst gesloten worden.".

(37) Ziko's Duitse aspirant-leverancier, Naarmann, had verpakkingsmateriaal ontvangen voor de leveranties aan Ziko. MU verklaarde in een brief aan de Commissie dat MU Ziko, nadat deze firma had besloten geen verse halfvolle of volle melk bij Naarmann af te nemen, de kosten had vergoed welke zij voor de verpakking aan Naarmann had betaald. Deze kosten werden onder de leden van Meldoc gedeeld. In de rekeningen over 1983 staat een post van 26 289,- Fl. voor „papiervergoeding Duitsland", welke onder de partners werd verdeeld.

„Dumping"(1) in België

(38) Tegen het einde van mei 1983 begon Edah geïmporteerde verse volle en halfvolle melk te verkopen in een groot aantal van haar filialen in Zuid-Nederland. De volle melk uit België werd verkocht tegen 0,10 Fl. per liter minder dan Nederlandse volle melk. Meldoc trachte daarop driemaal zonder resultaat de Belgische leveranciers ertoe te bewegen hun leveranties te staken. In een notitie van 24 oktober 1983 staat dat de Belgische leveranciers aanvankelijk belangstelling toonden, maar dat later wegens meningsverschillen besloten werd dat het geen zin had deze pogingen voort te zetten.

(39) In de zomer bleef de invoer van Belgische melk stijgen. In een interimnota van MU van 27 september 1983 wordt opgemerkt dat de invoer van verse melk en verlies van marktaandeel onaanvaardbaar waren. Twee dagen later, op 29 september, werd over de toegenomen import een tussentijdse vergadering van het directiecomité gehouden. Er werd een aantal maatregelen besproken om de invoer af te remmen. Onder andere werd besloten dat Campina 10 miljoen kilo melk in België kon kopen met de bedoeling de Belgische leveranciers aan de tafel te krijgen.

(40) Een interne MU-nota van 29 september 1983 vermeldde dat over Belgische invoer een aantal overeenkomsten waren gesloten, waarvan er één inhield dat er een campagne zou worden gestart om houdbare melk in België te „dumpen". De partners reserveerden voor dit doel 10 miljoen liter melk in plastic flessen en 5 miljoen liter in kartons.

De bedoeling van dit alles was de Belgische marges van houdbare melk onder zware druk te zetten.

(41) In een intern memo van Campina van 18 oktober 1983 stond dat de kostprijs van de op de Belgische markt te „dumpen" produkten in overleg met Meldoc zou worden terugbetaald.

In een tweede memo, van 24 oktober 1983, staat dat besloten was te trachten op zoveel mogelijk adressen een zo gering mogelijke hoeveelheid houdbare melk in België te verkopen „met een zodanige spreiding dat het effect van prijsbederf maximaal kan zijn". Er stond voorts in dat niet te veel de indruk moest worden gewekt dat de Nederlandse melkindustrie het onderling eens zou zijn.

(42) De melk werd aan de Belgische afnemers (Delhaize, Dial en CFC) gefactureerd door Mona-Belgium, een dochtermaatschappij van MU. Mona kocht de melk bij MU; deze verkreeg op haar beurt het grootste deel daarvan van Coberco en Campina. Coberco en Campina leverden de melk rechtstreeks aan de Belgische afnemers maar factureerden deze aan MU. De Commissie beschikt over schriftelijk bewijsmateriaal over al deze transacties tussen MU en Mona en vervolgens Delhaize, Dial of CFC.

(43) De Commissie heeft de beschikking gekregen over een tamelijk complete lijst van de prijzen welke in 1983 in ieder stadium voor de aan de Belgische detailhandelaren geleverde melk werden berekend. De leveranties van volle melk in plastic fles aan MU door Volnij kan als voorbeeld dienen. MU betaalde 103,- Fl. per 100 liter voor deze melk. MU berekende Mona 80,93 Fl. per 100 liter, dit is 22,07 Fl. minder dan zij Volnij had betaald. Mona verkocht de melk aan Dial en Delhaize voor respectievelijk 82,45 Fl. en 83,22 Fl. per 100 liter, dit is 20,55 Fl., respectievelijk 19,78 Fl. minder dan de prijs welke aan het begin van de transactie door Volnij was gefactureerd.

(44) Deze leveranties duurden op het tijdstip van de verificatiebezoeken van de Commissie aan de bedrijven nog steeds voort. In een memorandum van MU van 13 juni 1984 staat dat de verliesgevende verkopen van Nederlandse melk op de Belgische markt voortgingen. Nadat Coberco/Volnij de produktie van melk in plastic fles met

(1) Het woord „Dumping" wordt hier in een andere betekenis aangewend dan in Verordening (EEG) nr. 2176/84 van de Raad. Het wordt hier gebruikt omdat het werd aangewend door de leden van het kartel zelf. Om misverstanden te vermijden zal het tussen aanhalingstekens worden geplaatst.

ingang van 1 juni 1984 had gestaakt, werden de leveranties individueel door Campina en MU voortgezet.

(45) Een voor de 135e vergadering van de Directie „Consumptiemelk" van 2 maart 1984 opgesteld document houdt aangaande de houdbare melkleveranties aan Delhaize in dat:

— Volnij en Campina respectievelijk ongeveer 100 000 en 50 000 liter volle melk in plastic fles per week leverden,

— de factuur door Mona-België werd opgesteld onder verantwoordelijkheid van de consumptiemelkgroep van MU, en

— dat de leveringsovereenkomst van 1 december 1983 tot circa 1 juni 1984 gold.

Het verslag van deze vergadering vermeldde dat besloten was de volgende keer een voorstel te laten uitbrengen voor de verdeling van deze kosten. Deze bedroegen ongeveer 687 500,00 Fl.

(46) Een document van 4 april 1984, getiteld „Aanvullende besluiten ten behoeve van de verrekening voor het jaar 1983" vermeldt onder meer:

„Leveringen aan Belgische afnemers

Voor leveringen door Coberco (Volnij), Campina en Melkunie aan Belgische afnemers zijn de volgende afspraken gemaakt:

a) het betreft houdbare melk in plastic fles en UHT-melk.

b) de leveringsduur is vanaf november 1983 tot begin juni 1984.

c) de hoeveelheden zijn gemaximaliseerd tot 10 miljoen liter in plastic fles en 5 miljoen liter UHT.

d) de leveranciers worden gecompenseerd voor het verschil tussen kostende prijs en opbrengstprijs (gemiddeld circa 15 cent/liter).

Voor 1983 dienen ook de leveringen van november/december verrekend te worden.".

(47) De rekeningen inzake de activiteiten van Meldoc werden bijgehouden en verwerkt in de computer van MU. Tijdens de verificatie bij MU is in het grootboek van genoemde onderneming op de verwerkingsdatum 12 maart 1984, bladzijde 6, betreffende verrekeningen met referentie „eind datum periode 31 december 1983" een post met de referentie „memo 4.01.02" voor een bedrag van 117 577,79 Fl. met de vermelding „Meldoc steriele melk België" aangetroffen. Dit bedrag heeft betrekking op het verlies geleden bij „dumping" van Nederlandse houdbare melk op de Belgische markt. MU's accountant, die verantwoordelijk was jegens de directeur consumptiemelk en die MU in tal van Meldoc-werkgroepen vertegenwoordigde, had reeds een percentage van dit bedrag op rekening van MU gesteld.

(48) In hun antwoorden op de brief van de Commissie van 6 juni 1984 ontkenden de Meldoc-partners dat zij de bedoeling hadden gehad de kosten van de verliesgevende operaties op de Belgische markt te verdelen, al erkenden zij dat zulk een verdeling op vergaderingen was besproken. In de notulen van de 139e vergadering van de Directie „Consumptiemelk" op 2 juni 1984 waarop ook de verificaties van de Commissie werden besproken, staat dat gezien de te verwachten commerciële ontwikkelingen en de verificaties door de Europese Commissie alle partijen van oordeel waren dat bij het delen van de kosten in het algemeen terughoudendheid geboden was en dat: „van het door de voorzitter indertijd ter sprake gebrachte voorstel om eventueel gezamenlijk te participeren in mogelijke verliezen bij de afzet aan Belgische afnemers door Melkunie definitief wordt afgezien.".

(49) In hun schriftelijke verweer en tijdens de hoorzitting verklaarden de Meldoc-partners dat hun actie op de Belgische markt zoals die in de voorgaande paragraaf is beschreven, een reactie was op beweerde concurrentiebeperkende praktijken die op de Belgische markt heersten. Zij erkenden dat hun reactie op de Belgische import wellicht onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag viel, maar vonden dat onder deze omstandigheden de oplegging van geldboeten niet gepast zou zijn.

(50) In de nota van 21 maart 1983 die diende als bijlage 3 voor de vergadering van de beleidsgroep op 30 maart 1983 werd het beleid behandeld voor samenwerking voor de periode 1984/1985. De leden van de Directie „Consumptiemelk" woonden de vergadering bij. Het werkdocument hield in dat het noodzakelijk was „de redelijk concurrerende positie ten opzichte van het buitenland te versterken en uit te bouwen". Hiertoe dienden de partners zich toe te leggen op een verlaging van de kostprijs, vernieuwing van het assortiment en het verbeteren van de relaties met de grote afnemers. Met betrekking tot de Belgische import die op dat moment volgens het document 5 miljoen liter melkprodukten op jaarbasis bedroeg, wordt opgemerkt: „onze tegenactiviteit in België bestaat uit het onder druk zetten van het daar over het algemeen reeds lage prijsniveau door het doen van scherpe aanbiedingen en de levering van circa 200 000 liter houdbare melk per week tot 1 juni aanstaande. Voortzetting hiervan en de wijze waarop (kosten circa 15 cent

per liter) is in discussie". Met betrekking tot de import uit Duitsland door grootverbruikersleverancier Pollfood wordt geconstateerd dat in dat afzetkanaal een „onverantwoord" grote prijsdruk is ontstaan en dat de „tot nog toe onzerzijds gevolgde tactiek van zo weinig mogelijk ruimte geven" diende te worden bijgesteld. Het document vervolgde : „reacties op concurrentie moeten zoals tot nog toe het geval was in gezamenlijk overleg besproken, vastgesteld en zo nodig financieel gepoold blijven worden. De uitvoering vindt zoveel mogelijk onder directe verantwoordelijkheid van een of meer partners plaats.".

(51) Het werkdocument bevatte de aanbeveling dat het initiatief voor het terugwinnen van de omzet van houdbare melk en zuivelprodukten die voornamelijk aan Belgische leveranciers verloren was gegaan (ongeveer 130 miljoen liter in plastic fles) zou worden voortgezet. Buitenlandse import werd in het document geschat op ongeveer 100 miljoen liter per jaar, terwijl de prijsconcurrentie met Duitse leveranciers van UHT-melk uiterst scherp was.

De partners zouden moeten trachten ervoor te zorgen dat ieders capaciteit zo volledig mogelijk werd benut en alleen na gemeenschappelijk overleg besluiten tot expansie moeten nemen.

II. JURIDISCHE BEOORDELING

A. Verordening nr. 26, artikel 2

(52) De activiteiten van Meldoc-groot hebben betrekking op de produktie van en handel in landbouwprodukten genoemd in bijlage II bij het Verdrag [1]. Deze produkten vallen onder de artikelen 1 en 2 van Verordening nr. 26. In artikel 1 is bepaald dat de artikelen 85 tot en met 90 van het Verdrag van toepassing zijn op overeenkomsten inzake dergelijke produkten, terwijl artikel 2 uitzonderingen inhoudt op de toepassing van artikel 85 op overeenkomsten inzake deze produkten. De eerste zin van artikel 2, lid 1, houdt in dat artikel 85, lid 1, van het Verdrag niet van toepassing is op de in het voorgaande artikel vermelde overeenkomsten, besluiten en gedragingen die een wezenlijk bestanddeel uitmaken van een nationale marktorganisatie of die vereist zijn voor de verwezenlijking van de in artikel 39 van het Verdrag omschreven doelstellingen. De tweede zin van artikel 2, lid 1, houdt in dat artikel 85, lid 1, in het bijzonder niet van toepassing is op overeenkomsten, besluiten en gedragingen van landbouwondernemers, verenigingen van landbouwondernemers, of verenigingen van deze verenigingen binnen één Lid-Staat, voor zover deze, zonder de verplichting in te houden een bepaalde prijs toe te passen, betrekking hebben op de voortbrenging of de verkoop van landbouwprodukten of het gebruik van gemeenschappelijke installaties voor het opslaan, behandelen of verwerken van landbouwprodukten, tenzij de Commissie vaststelt dat de mededinging zodoende wordt uitgesloten of dat de doeleinden van artikel 39 van het Verdrag in gevaar worden gebracht.

(53) De nationale marktorganisaties in de zuivelindustrie zijn vervangen door de gemeenschappelijke marktordening waarvan de regels in Verordening (EEG) nr. 804/68 van de Raad [2] zijn vervat. De overeenkomst krachtens welke Meldoc-groot is opgericht kan derhalve niet worden gedekt door de eerste uitzondering in de eerste zin van artikel 2, lid 1, van Verordening nr. 26.

(54) Evenmin is de overeenkomst tot oprichting van Meldoc-groot noodzakelijk voor het bereiken van de doeleinden van artikel 39 van het Verdrag. Uit de derde considerans van Verordening nr. 26 blijkt dat deze uitzondering alleen toepasselijk is indien de toepassing van artikel 85, lid 1, van het Verdrag de doeleinden van het gemeenschappelijk landbouwbeleid in de betrokken sector in gevaar zou brengen. In de tweede plaats zijn de middelen die in de zuivelsector mogen worden toegepast om de doeleinden van het gemeenschappelijk landbouwbeleid als weergegeven in artikel 39 van het Verdrag te verwezenlijken, neergelegd in Verordening EEG nr. 804/68. Dit geldt in het bijzonder met betrekking tot de prijsondersteuningsmaatregelen. Ook al zou er binnen het kader van de middelen die in Verordening (EEG) nr. 804/68 zijn vermeld ter verwezenlijking van de doeleinden van artikel 39 van het Verdrag nog enige speelruimte blijven voor particuliere initiatieven, de activiteiten van de Meldoc-partners komen in deze zaak (die een contingenteringsregeling, een compensatieregeling, overleg inzake verkopen en prijzen en specifieke handelingen tot belemmering van importen uit andere Lid-Staten omvat) neer op een poging een particulier interventiesysteem in te voeren dat sterk afwijkt van de interventie uit hoofde van Verordening (EEG) nr. 804/68 die uniform moet zijn om het vrije verkeer van de betrokken produkten binnen de Gemeenschap niet te belemmeren (vierde considerans). De overeenkomst Meldoc-groot streefde ernaar de marktposities van partijen tegen concurrentie, met name uit andere Lid-Staten, te beschermen. Zij kan derhalve niet noodzakelijk worden geacht voor het bereiken van de doeleinden in artikel 39 van het Verdrag, waarvoor de middelen in Verordening (EEG) nr. 804/68 zijn vastgelegd.

[1] Lijst vermeld in artikel 38 van het Verdrag, hoofdstuk 4.

[2] PB nr. L 148 van 28. 6. 1968, blz. 13.

(55) Aangezien aan de twee voorwaarden voor toepassing van de uitzondering in artikel 2, lid 1, eerste zin, van Verordening nr. 26 niet is voldaan, is de uitzondering in de tweede zin niet van toepassing, aangezien die betrekking heeft op één bepaalde vorm van de regelingen die onder de eerste zin vallen en het vereiste bevat dat aan één van de twee voorwaarden voor toepassing van de uitzondering in de eerste zin en aan de kenmerken die in de tweede zin worden beschreven, moet zijn voldaan [1].

Zelfs indien de speciale omstandigheden die in de tweede zin zijn beschreven, een afzonderlijke uitzondering beoogden te vormen, dan nog zou aan deze extra onafhankelijke voorwaarde niet zijn voldaan. Aangezien ML een particuliere vennootschap is en geen vereniging van landbouwondernemers, kan niet worden staande gehouden dat de Meldoc-overeenkomst onder de uitzondering in de tweede zin van artikel 2, lid 1, valt.

(56) De uitzonderingen in artikel 2 van Verordening nr. 26 zijn derhalve in de onderhavige zaak niet van toepassing en staan daarom de toepassing van artikel 85 van het Verdrag niet in de weg.

B. Artikel 85, lid 1

(57) In artikel 85, lid 1, is bepaald dat onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden zijn „alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen Lid-Staten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst en met name die welke bestaan in :

a) het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de aan- of verkoopprijzen of van andere contractuele voorwaarden ;

b) het beperken of controleren van de produktie, de afzet, de technische ontwikkeling of de investeringen ;

c) het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen ;

.....".

Basisovereenkomst

(58) De overeenkomst inzake de samenwerking van de Meldoc-groot-groep van vijf leden op het gebied van consumptiemelk en melkprodukten, de Basisovereenkomst Samenwerking Consumptiemelk-Bedrijven, is in haar vierde ontwerp op 19 december 1978 door de beleidsgroep van Meldoc aanvaard. Zij is een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1. De beleidsgroep was samengesteld uit vertegenwoordigers van het hoogste leidinggevend niveau van de vijf ondernemingen.

(59) De Basisovereenkomst omvat een groot aantal bepalingen waardoor de mededinging, met name op de gebieden van de verkoop, de prijzen, de produktie, de afzet en de markten wordt beperkt. Hoe nauw de samenwerking is, wordt verder aangetoond door het grote aantal vergaderingen in het raam van de Meldoc-organisatie.

Het door de Commissie verzamelde schriftelijke bewijsmateriaal, dat reeds gedeeltelijk hierboven is besproken (met inbegrip van de notulen van vergaderingen van de Directie „Consumptiemelk", de Beleidsgroep en de verscheidene werkgroepen), bewijst dat er over alle bovengenoemde vormen van samenwerking regelmatig overleg plaatsvond.

(60) Er werd van oudsher grondig overleg gepleegd over offertes aan elkaars klanten. De vergaderingen van de diverse werkgroepen (houdbare en verse melk) waren voornamelijk gewijd aan de coördinatie van verkopen en prijzen, ter verwerkelijking van het oogmerk van een gemeenschappelijk commercieel beleid.

Nog afgezien van de algemene weerslag van de contingenteringsregeling op de vrijheid van de partners om te beslissen over vermindering of vergroting van de produktie, hadden de feitelijke produktiebeperkingen speciaal betrekking op de sector houdbare melk. De toegenomen import van houdbare melk (in plastic) uit België en later van UHT-melk uit België en Duitsland leidde tot overeenkomsten tot uitbreiding van de produktie.

In de contingenteringsregelingen werd de markt kwantitatief onder de partners verdeeld. De Basisovereenkomst omvatte ook geografische marktverdeling. Het grootste deel van de verkopen van elke partner viel onder contingenten. De toeneming van het percentage van de Nederlandse markt dat door de Meldoc-organisatie werd bevoorraad (van 70,2 % in 1978 tot 91,4 % in 1983) en het gedeelte van de markt dat naar Meldoc-verkopen onder contingenten ging (van 65,2 % in 1978 tot 78 % in 1983), toont aan dat de samenwerking in Meldoc op een het gehele land bestrijkende schaal de mededinging uitschakelde of beperkte. De mededinging werd niet alleen beperkt wegens de toewijzing van contingenten maar ook wegens de financiële overdrachten tussen de partijen wanneer zij de overeengekomen contingenten overschreden of niet haalden wegens het overleg over offertes aan elkaars klanten en overeenkomsten inzake de produktieniveaus.

[1] Tweede verslag over het mededingingsbeleid, punt 75, en zaak 71/74, Frubo, Jurispr. 1975, blz. 563 waar alleen de voorwaarden die in de eerste zin zijn vermeld als condities voor de toepassing voor de uitzondering in Verordening nr. 26 worden genoemd.

Acties tegen import

(61) Het wordt bij de beoordeling van het marktgedrag van de Meldoc-partners duidelijk dat de Basisovereenkomst niet los kan worden gezien van vroegere en latere schriftelijke bewijsstukken. Al staan er in de tekst van de Basisovereenkomst geen referenties naar import of export, zij houdt de specifieke verplichting voor partijen in om hun verkoopvolume tegen derden te beschermen. In het discussiestuk, dat een bijdrage vormde tot de bespreking over de Basisovereenkomst, werden reeds de toegenomen concentratie van detailhandelaren en de verdere infiltratie van de binnenlandse markt vanuit het buitenland als ontwikkelingen herkend die de partijen tot nauwere samenwerking zouden aanzetten. De voordelen van de samenwerking waren onder andere de mogelijkheid gezamenlijk op te treden met bij voorbeeld een „gebundelde aanval op nog aanwezige concurrentie, gezamenlijke infiltratie over de grenzen". Zoals uit de feiten blijkt, beschermden de Meldoc-partners hun verkopen tegen derden door gemeenschappelijke initiatieven om import te belemmeren. Een van de documenten van latere datum dan de Basisovereenkomst houdt tevens de bevestiging in dat deze overeenkomst niet afzonderlijk kan worden gezien van het latere bewijsmateriaal, zoals het memorandum van 29 december 1982 waarin stond dat de bescherming van de binnenlandse markt tegen „verdere penetratie van houdbare melk uit het buitenland" een van de oorspronkelijke beleidsdoelstellingen van het kartel was. Dit document was opgesteld in verband met een bespreking over gemeenschappelijke acties van de Meldoc-partners tegen import van UHT-melk.

Import van houdbare melk

(62) De Meldoc-partners wilden een einde maken aan de concurrentie van Belgische melk op de Nederlandse markt wegens de druk op hun prijzen door lager geprijsde Belgische melk en omdat zij vreesden dat hun aandelen in de consumptiemelkmarkt zouden worden uitgehold. Om dit doel te verwezenlijken voerde men verschillende acties. Zoals uit paragraaf 31 blijkt, wisselden de Meldoc-partners geregeld gegevens uit inzake offertes in verband met geïmporteerde melk en in andere samenhang. Daardoor werd niet alleen de mededinging tussen de leden van het kartel vervalst omdat informatie inzake prijzen en klanten werd gedeeld en omdat zij elkanders posities respecteerden, maar werd ook de mededinging tussen Nederlandse en buitenlandse melk vervalst.

(63) Het in paragraaf 26 vermelde besluit om de Belgische verkopen van houdbare melk in Nederland te bevriezen en de verwachte groei in deze sector aan zich te trekken, is nog eens een voorbeeld van een besluit waardoor de mededinging werd vervalst. Ook de opzet om speciale UHT-leveranties te organiseren was een operatie van Meldoc ter vervalsing van de mededinging in Nederland en uitschakeling van de mededinging uit Duitsland en België. De opzet hield in dat er selectieve lage offertes aan de betrokken Nederlandse afnemers werden gemaakt zodat het voor hen interessant zou zijn de goedkope UHT-melk niet langer te importeren. De verliezen werden onder de leden gedeeld. De citaten die in paragraaf 30 zijn vermeld, tonen aan dat de Meldoc-groep haar actie als een succes beschouwde.

Import van verse melk

— Ziko —

(64) De meerjarenovereenkomst tussen MU en Ziko was duidelijk bestemd om een verlies aan omzet ten gunste van de Duitse leveranciers te verhinderen. Dit komt het duidelijkst naar voren in het tweede citaat in paragraaf 36 waarin staat dat MU op Ziko's voornemen om melk uit Duitsland te kopen reageerde door een extra korting aan te bieden. In ruil voor deze extra korting was Ziko bereid een meerjarenovereenkomst te ondertekenen die, zoals uit het eerste citaat in paragraaf 36 blijkt, de verkooppunten van Ziko verhinderde om gedurende de looptijd van de overeenkomst bij een andere leverancier van MU het „basis"-assortiment van consumptiemelk en melkprodukten te kopen, waardoor andere, met name Duitse, leveranciers werden uitgesloten. MU's overeenkomst met Ziko past in het algemene beleid van de Meldoc-groep om de import van houdbare en verse melk buiten de Nederlandse markt te houden. Het in de paragrafen 35 en 36 vervatte bewijsmateriaal toont bovendien aan dat de Meldoc-groep het als een zaak beschouwde die voor allen van belang was dat MU de Ziko-overeenkomst zou sluiten. Niet alleen werd het geval Ziko op een aantal Meldoc-vergaderingen besproken, maar de kosten van een vergoeding aan Ziko voor verpakkingsmateriaal dat zij bij de Duitse leverancier besteld had, en die deel uitmaakte van de prijs welke MU betaalde om de overeenkomst te bemachtigen, werden onder de partners verdeeld.

De conclusie is dat de overeenkomst tussen MU en Ziko voortvloeide uit de Basisovereenkomst die onder andere ten doel had het aandeel van de Meldoc-partners op de Nederlandse markt tegen infiltratie door buitenlandse melkleveranciers te beschermen.

Actie op de Belgische markt

(65) De import van Belgische melk en de maatregelen die zouden kunnen worden genomen om de toeneming daarvan te verhinderen of om klandizie terug te winnen welke de leden aan Belgische leveranciers waren kwijtgeraakt, waren geregeld bij Meldoc het onderwerp van gesprek. Naast de actie van de leden van Meldoc tegen Belgische import van houdbare melk en zuivelprodukten in Nederland

ondernamen zij in 1983 een gezamenlijke actie op de Belgische markt om de Belgische leveranciers ertoe te bewegen hun leveranties van verse melk aan Nederlandse klanten te staken. In 1983 begon Edah Belgische verse melk te importeren en volgden een aantal andere klanten haar voorbeeld. Om de Belgische leveranciers te dwingen deze export te staken en niet langer klandizie op de omvangrijke verse melkmarkt te verliezen, besloten de leden van Meldoc een „dumping"-operatie op de Belgische markt te organiseren. Aanvankelijk waren pogingen om de import in gesprekken met de Belgische leveranciers te stoppen, mislukt. Dat de „dumping"-operatie uitdrukkelijk gericht was tegen de Belgische import, wordt aangetoond in een aantal documenten, waaronder die welke in de paragrafen 39 en 40 zijn vermeld. Uit deze documenten blijkt tevens dat het ging om een gezamenlijke actie van de leden van Meldoc. De verliesmarge was op de „gedumpte" melk aanzienlijk, zoals blijkt uit de cijfers in paragraaf 43 en dit werd in het memorandum dat in paragraaf 44 wordt geciteerd en waar wordt gewaagd van verliesgevend verkopen, openlijk toegegeven. De grote omvang van deze verkopen blijkt uit de cijfers in paragraaf 45. De agressiviteit en de heimelijke aard van de operatie worden duidelijk in de citaten in paragraaf 41. Het doel was een „maximaal prijsbederf" en ter vermijding dat „de Nederlandse melkindustrie het onderling eens zou zijn", werd door Volnij de levering aan Dial onder een merknaam van Melkunie uitbesteed.

(66) De ontkenning door de leden van Meldoc in antwoord op de vragen van de Commissie dat er ooit een besluit zou zijn genomen om de kosten van de operatie op de Belgische markt onderling te delen, wordt weersproken door het bewijsmateriaal. Ten eerste wordt een voornemen om de kosten van gemeenschappelijke operaties onderling te delen uitgedrukt in een aantal documenten waarin dergelijke operaties worden besproken. Het bewijsmateriaal onthult dat dit voornemen ook in enkele specifieke gevallen werd verwezenlijkt (zoals de speciale UHT-leveranties en het geval Ziko). Voorts blijkt het voornemen om de kosten van de actie tegen Belgische verse melkimport te delen uit :

a) de ramingen van het tekort dat door Meldoc moest worden gedragen bij de leveranties aan Belgische klanten, zoals die worden gegeven in het in paragraaf 45 genoemde document ;

b) de verwijzing naar een besluit om leveranciers vergoeding te betalen in het document getiteld „aanvullende besluiten", waarnaar wordt verwezen in paragraaf 46 ;

c) het feit dat Melkunie zichzelf reeds had gedebiteerd voor een percentage van de 117 577,79 Fl. die in de computergegevens van de onderneming als post was opgenomen voor steriele Meldoc-melk in België.

(67) De conclusie is gewettigd dat de „dumping"-operatie door Meldoc werd opgezet om de import van verse melk uit België te belemmeren met de clausule dat de kosten van de operatie onderling in overeengekomen percentages zouden worden gedeeld. Het feit dat de kosten van de operatie uiteindelijk niet werden gedeeld, of althans het ontbreken van bewijzen bij de Commissie dat zij inderdaad gedeeld zijn, doet aan de ernst van deze operatie geen afbreuk. Indien de kosten inderdaad niet werden gedeeld, dan kan dit te wijten zijn geweest aan het feit dat de Commissie een begin had gemaakt met verificaties bij de bedrijven. Hoewel tot de operatie gemeenschappelijk door alle leden van Meldoc was besloten, dient erop te worden gewezen dat de leiding ervan in handen was van MU, Coberco en Campina. MU, omdat zij een kardinale rol speelde bij de organisatie van de operatie, en Coberco en Campina omdat zij evenals MU de melk leverden die op de Belgische markt werd „gedumpt".

(68) De bovenbeschreven acties van Meldoc tegen de import kunnen niet worden gezien als louter incidentele gedragingen. Het beleid van een gemeenschappelijk optreden tegen alle concurrentie, ook tegen die uit het buitenland, treedt duidelijk aan de dag in het in paragraaf 50 behandelde bewijsmateriaal waarin niet alleen wordt verklaard dat er gesproken moest worden over reacties tegen de concurrentie en dat daarover gemeenschappelijke besluiten moesten worden genomen en zonodig kosten moesten worden ge-„pooled", maar ook dat deze politiek in de jaren 1984-1985 moest worden voortgezet.

(69) Tenslotte kan het argument dat in het verweer wordt aangevoerd met betrekking tot beweerde concurrentiebeperkende praktijken op de Belgische markt door de Commissie niet worden aanvaard. Zelfs al zou het waar zijn dat de Belgische import naar Nederland op oneerlijke wijze was tot stand gekomen, omdat deze op die beweerde concurrentiebeperkende praktijken stoelde, dan nog kan deze omstandigheid in het besluitvormingsproces ter zake van de oplegging van geldboeten niet als een verzachtende factor worden beschouwd. Zou dit niet zo zijn, dan zouden ondernemingen kunnen worden aangespoord om zelf te bepalen hoe zij moesten reageren op gedragingen die inbreuk maken op de communautaire concurrentieregels en de regels negeren die specifiek zijn vastgesteld om dergelijke gedragingen tegen te gaan. De Meldoc-partners hadden een klacht uit hoofde van artikel 3 van Verordening nr. 17 bij de Commissie moeten indienen. Zij hebben dit nimmer gedaan. Eerst in het stadium van het verweer tegen de mededeling van punten van bezwaar werd dit punt inzake beweerde concurrentiebeperkende praktijken op de Belgische markt aan de orde gesteld.

Invloed op de handel tussen Lid-Staten

(70) Het Hof van Justitie heeft vastgesteld dat een overeenkomst die het gehele grondgebied van een Lid-Staat omvat „naar haar aard een versterking van de nationale drempelvorming tot gevolg heeft, hetgeen de in het Verdrag beoogde economische vervlechting doorkruist en de nationale produktie bescherming verschaft" (VCH-arrest van 17 oktober 1972, zaak 8/72 [1]).

(71) In het verweer tegen de mededeling van punten van bezwaar wordt naar voren gebracht dat het VCH-arrest betrekking had op een kartel tussen handelaren, anders dan de onderhavige zaak die betrekking heeft op een kartel tussen fabrikanten. Volgens het verweer is het beginsel dat in het arrest van het Hof is neergelegd, gebaseerd op de gedachte dat buitenlandse leveranciers gewoonlijk afhankelijk zijn van plaatselijke handelaren, wanneer zij op een buitenlandse markt trachten door te dringen. Een situatie waarin de meeste handelaren worden beroofd van hun vrijheid om zelfstandig commerciële besluiten te nemen, zou bijna onvermijdelijk een weerslag hebben op andere, buitenlandse belanghebbenden (vooral fabrikanten), omdat zij onder het gemis aan onafhankelijkheid bij de handelaren zouden lijden. Het verweer betoogt dat deze redenering niet van toepassing is op een overeenkomst tussen fabrikanten die een strikt nationaal karakter heeft, met name wanneer de betrokken fabrikanten geen exclusieve relaties met hun kopers onderhouden.

(72) De ratio van het VCH-arrest dat betrekking had op een kartel tussen handelaren, geldt evenzeer in deze zaak. De onderhavige overeenkomst, die betrekking heeft op — praktisch — het gehele grondgebied van Nederland, maakt het inderdaad mogelijk dat penetratie van de Nederlandse markt moeilijker wordt gemaakt dan zonder die overeenkomst het geval zou zijn geweest. De omvang van het kartel samen met de verplichting om de afzet tegen derden te beschermen en de intensieve samenwerking op het gebied van verkoop en prijzen hebben impliciet een nadelige invloed op de mogelijkheden van buitenlandse leveranciers om op de Nederlandse markt door te dringen. Deze leveranciers zien zich geplaatst tegenover een markt die is verdeeld onder de leden van het kartel dat uiteindelijk meer dan 90 % van de relevante produktmarkt beslaat en die gezamenlijk optreden om hun omzet te verdedigen. Voorts had de samenwerking bij prijsoffertes een vervalsende werking voor de mededinging van de zijde van derde leveranciers, waaronder buitenlandse leveranciers.

(73) Een belangrijk element in het verweer van Meldoc was het onderscheid tussen de overeenkomst waarbij Meldoc-groot werd opgericht als een overeenkomst van strikt nationale aard en hetgeen „de incidenten" werd genoemd, waarbij voornamelijk werd verwezen naar de actie op de Belgische markt tussen december 1983 en juni 1984. Het argument dat het Meldoc-kartel zuiver nationaal van aard was, kan, gezien hetgeen in de vorige paragraaf is vermeld, niet worden aanvaard. Bovendien blijkt uit het bewijsmateriaal duidelijk dat het onderscheid tussen de Meldoc-overeenkomst en de zogenaamde incidenten kunstmatig is. Uit het discussiestuk blijkt duidelijk dat een deel van het doel van de Meldoc-groot-overeenkomst uitdrukkelijk bestond in de beïnvloeding van de handel tussen de Staten. Uit het document blijkt dat de samenwerking ten dele opzettelijk was bedoeld om het binnenkomen van buitenlandse melk te belemmeren. Mede onder verwijzing naar hetgeen in paragraaf 61 is verklaard, kan worden geconcludeerd dat het oogmerk van de overeenkomst en de latere gedragingen wijzen op een permanent streven naar de vervalsing en de beperking van de mededinging van de zijde van buitenlandse import in Nederland.

Verordening nr. 17, artikel 4, lid 2

(74) In hun verweer tegen de mededeling van punten van bezwaar betoogden de Meldoc-partners dat artikel 4, lid 2, van Verordening nr. 17 op de overeenkomst tot oprichting van Meldoc-groot van toepassing was. In deze bepaling zijn overeenkomsten, enzovoorts, van de aanmeldingsplicht ter verkrijging van een ontheffing krachtens artikel 85, lid 3, vrijgesteld indien de enige partijen ondernemingen uit één enkele Lid-Staat zijn en de overeenkomsten, enzovoorts, geen betrekking hebben op de invoer of de uitvoer tussen Lid-Staten. Uit hetgeen is betoogd in paragraaf 61 blijkt echter duidelijk dat de bescherming van de Nederlandse markt tegen import een van de oorspronkelijke doelstellingen van Meldoc was. Bij de toepassing van deze overeenkomst hebben de Meldoc-partners een aantal stappen ondernomen die rechtstreeks op de belemmering van invoer waren gericht. De overeenkomst heeft derhalve betrekking op invoer. Het in lid 2, onder 2, bepaalde is duidelijk niet van toepassing omdat het Meldoc-kartel een overeenkomst betreft tussen meer dan twee ondernemingen. De toepasselijkheid van artikel 4, lid 2, van Verordening nr. 17 op deze zaak moet derhalve worden verworpen.

Artikel 85, lid 3

(75) Uit de voorgaande paragraaf blijkt dat de overeenkomst tot oprichting van Meldoc-groot niet was vrijgesteld van de verplichting tot aanmelding. Aangezien er geen aanmelding heeft plaatsgevonden, komt de overeenkomst niet voor ontheffing van het kartelverbod in aanmerking.

[1] Jurispr. 1972, blz. 977.

Verordening nr. 17, artikel 15, lid 2

(76) Krachtens artikel 15, lid 2, van Verordening nr. 17 kan de Commissie geldboeten opleggen aan ondernemingen die opzettelijk of uit onachtzaamheid inbreuk maken op artikel 85, lid 1, van het Verdrag. Bij de vaststelling van de geldboeten moet niet alleen rekening worden gehouden met de zwaarte, maar ook met de duur van de inbreuk. In zijn arrest van 7 juni 1983 in de zaak Pioneer (gevoegde zaken 100 tot 103/80 (1)) betoogde het Hof van Justitie dat bij de beoordeling van de zwaarte van een inbreuk met een groot aantal factoren rekening moet worden gehouden, waarvan de aard en betekenis kunnen wisselen naar gelang van het type inbreuk en de specifieke omstandigheden van de zaak. Onder deze factoren kunnen worden begrepen de omvang en waarde van de produkten ten aanzien waarvan de inbreuk is gepleegd en de omvang en de economische macht van de ondernemingen en de invloed welke deze op de markt konden uitoefenen. Het is van belang de samenhang in het oog te houden waarin de inbreuken plaatsvinden. In dat verband moet ook met de structuur van de markt rekening worden gehouden.

(77) Men vindt de uitzonderlijke positie van de landbouw ten opzichte van de toepassing van de communautaire mededingingsregels terug in de vaststelling van Verordening nr. 26 van de Raad. Voorts wordt de structuur van de landbouwmarkt, met inbegrip van de rol die de mededinging op die markt speelt, door tal van communautaire en nationale regelingen beïnvloed. Dit geldt in het bijzonder voor de zuivelsector.

(78) Het feit dat vier van de vijf vennootschappen waaruit Meldoc is samengesteld, coöperaties zijn, verdient speciale aandacht. Een typisch kenmerk van coöperaties is dat zij het eigendom zijn van boeren die voor hun inkomen rechtstreeks afhankelijk zijn van de commerciële resultaten van hun coöperatie.

(79) Een ander element dat in het oog moet worden gehouden, is de moeilijke marktsituatie waarmede de Meldoc-partners hadden af te rekenen. De concurrentie van de marktmacht bij de grote kleinhandel, de consolidatie van overnemingen en fusies, de ingrijpende veranderingen in de samenstelling van het assortiment en de kwetsbaarheid ten opzichte van invoer nopen de Meldoc-partners tot samenwerking. Dezen eigenden zich echter, door hun besluit samen te werken en hun samenwerking niet bij de Commissie aan te melden, het recht toe, de Nederlandse markt voor melk en zuivelprodukten zelf te reguleren. Voor zover zulk een regulering inbreuk maakt op artikel 85, lid 1, kan een dergelijk gedrag natuurlijk nimmer door de Commissie worden aanvaard. In het onderhavige geval ziet de Commissie zich bovendien geplaatst voor ernstige inbreuken op de communautaire concurrentieregels. Marktverdeling door middel van een contingenteringssysteem in combinatie met samenwerking op nationale schaal bij verkoop en prijsvorming en de bescherming van markten tegen invoer zijn van oudsher erkende inbreuken. Verder zijn relevante factoren de lange duur van het kartel (sinds 25 december 1977), de nadelige invloed op de handel tussen de Staten vanaf althans 1980 en het besef bij de leden van het kartel dat hun samenwerking in strijd kon zijn met de communautaire concurrentieregels (zie paragrafen 19 en 22).

(80) Ten aanzien van de relatieve bijdrage van elk van de leden van het kartel tot de gepleegde inbreuken is duidelijk dat MU de grootste verantwoordelijkheid draagt. Niet alleen was deze onderneming een van de drie die het kartel oprichtten, zij was ook de omvangrijkste partner in de Meldoc-organisatie. Gezien haar marktaandeel bij verse melk ten opzichte van dat van de andere leden van Meldoc, had de MU het grootste belang bij een afscherming van de Nederlandse verse-melkmarkt. MU was ook de eerste verantwoordelijke voor de overeenkomst met Ziko.

(81) Ook het feit dat DOMO en Coberco met MU de oprichters waren van het Meldoc-kartel verdient speciale aandacht bij de vaststelling van de geldboeten. Coberco heeft samen met Campina een extra verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de „dumping"-operatie op de Belgische markt in samenwerking met MU. Uit het bewijsmateriaal blijkt dat ML actief aan het kartel deelnam, maar in een minder centrale rol dan de andere leden.

(82) Tenslotte moet een belangrijke overweging bij de vaststelling van de geldboeten zijn : de opzettelijke belemmering van de verwezenlijking van een van de fundamentele doelstellingen van het Verdrag, de integratie van de economieën van de Lid-Staten. Door de import van goedkopere melk uit België en Duitsland te blokkeren had het kartel duidelijk een nadelige invloed op de belangen van de consument,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN :

Artikel 1

De overeenkomst tot oprichting van de Meldoc-grootorganisatie vormt, voor zover zij leidde tot de combinatie van overleg over verkopen en prijzen, een contingenteringssysteem met een vergoedingsregeling en acties tegen import, een inbreuk op artikel 85, lid 1, van het EEG-Verdrag.

(1) Jurispr. 1983, blz. 1825.

Artikel 2

De bedrijven die deel uitmaken van de Meldoc-grootorganisatie moeten zich van het in artikel 1 omschreven gedrag onthouden.

Artikel 3

Hierbij worden de in deze beschikking genoemde ondernemingen wegens de in artikel 1 genoemde inbreuk de volgende geldboeten opgelegd:

1. Verenigde Coöperatieve Melkindustrie „Coberco": 1 360 000 Ecu,
2. DMV Campina BV: 1 020 000 Ecu,
3. Menken Landbouw BV: 425 000 Ecu,
4. Melkunie Holland BV: 3 150 000 Ecu,
5. Coöperatieve Melkproduktie Bedrijven „DOMO-Bedum" 600 000 Ecu.

Deze geldboeten moeten binnen drie maanden na datum van kennisgeving van deze beschikking op de volgende rekeningen van de Commissie van de Europese Gemeenschappen worden gestort:

a) Rekening nr. 54.16.99.369 — Commissie van de Europese Gemeenschappen Brussel — Ecu (voor betaling in Ecu),

Algemene Bank Nederland NV,
ter attentie van de heer F. Maane,
Vijzelstraat 32,
Amsterdam.

b) Rekening nr. 41.60.95.518 (voor betaling in Fl.),

Amrobank,
Rembrandtplein 47,
Postbus 1220,
Amsterdam 1000.

Over deze geldboete is na afloop van genoemde betalingstermijn van rechtswege rente verschuldigd, tegen de rentevoet toegepast door het Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking ten opzichte van haar transacties in Ecu op de eerste werkdag van de maand waarin deze beschikking is genomen, verhoogd met drie en een half percentagepunten, ofwel 10,5 %.

In geval van betaling in de nationale munteenheid van de geadresseerde geschiedt de omrekening op basis van de wisselkoers van de dag voorafgaand aan de dag waarop de storting plaatsvindt.

Artikel 4

Deze beschikking is gericht tot:

1. Melkunie Holland BV,
   De Bleek 1,
   NL-3440 AE Woerden;
2. Coöperatieve Melkproduktie Bedrijven „DOMO-Bedum",
   De Perk 30,
   NL-9411 PZ Beilen;
3. Verenigde Coöperatieve Melkindustrie „Coberco",
   Stationsplein 37,
   NL-7200 AB Zutphen;
4. DMV „Campina" BV,
   Dirk Boutslaan 2,
   NL-5600 AN Eindhoven;
5. Menken Landbouw BV,
   Rijksstraatweg 500,
   NL-2240 Wassenaar.

Deze beschikking vormt overeenkomstig artikel 192 van het EG-Verdrag executoriale titel.

Gedaan te Brussel, 26 november 1986.

Voor de Commissie

Peter SUTHERLAND

Lid van de Commissie